افغانستان

په وسلواله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه

د ۲۰۱٦ کال کلنی راپور

کابل افغانستان، فبروری ۲۰۱۷

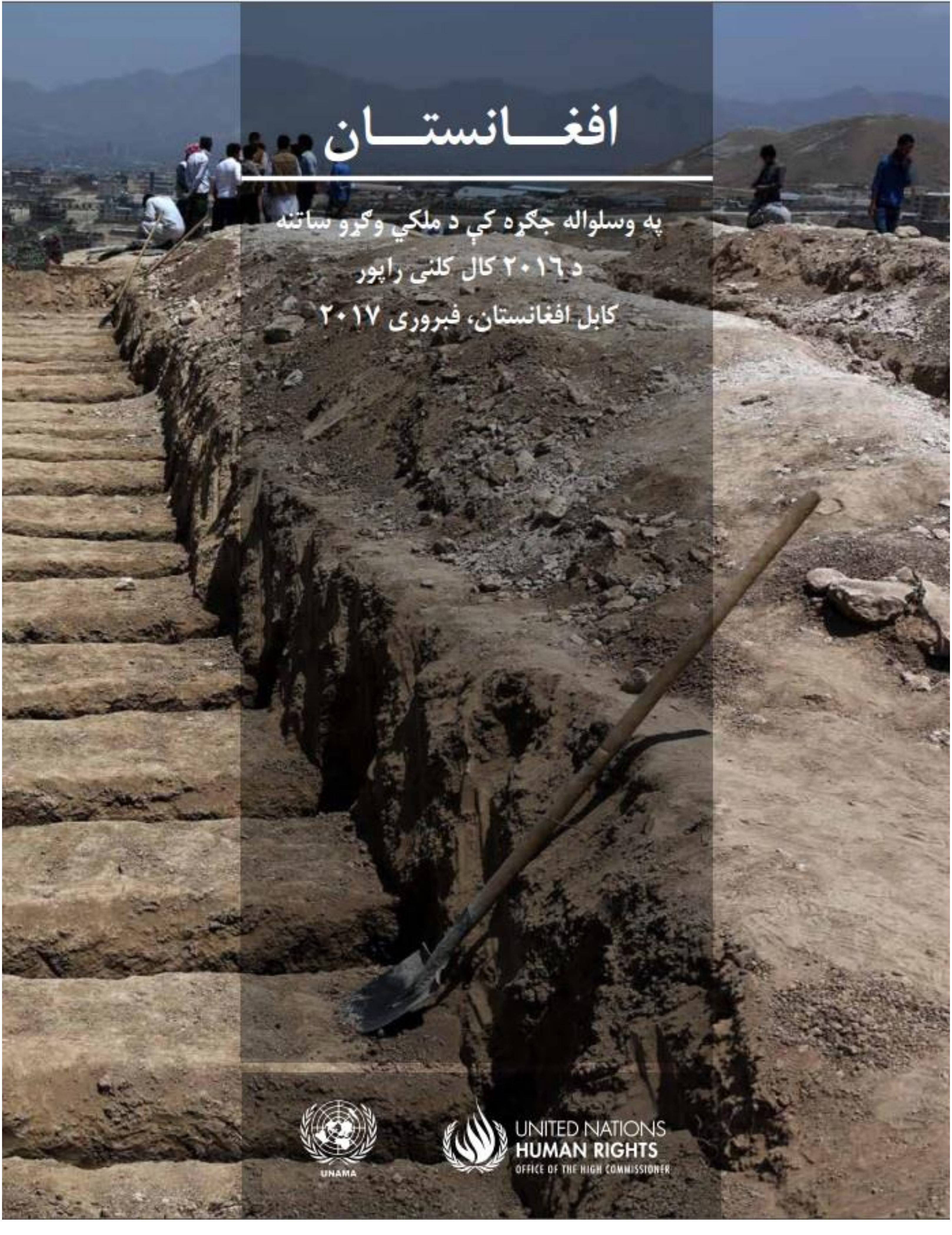

UNAMA

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

AFGHANISTAN ADMINISTRATIVE DIVISION

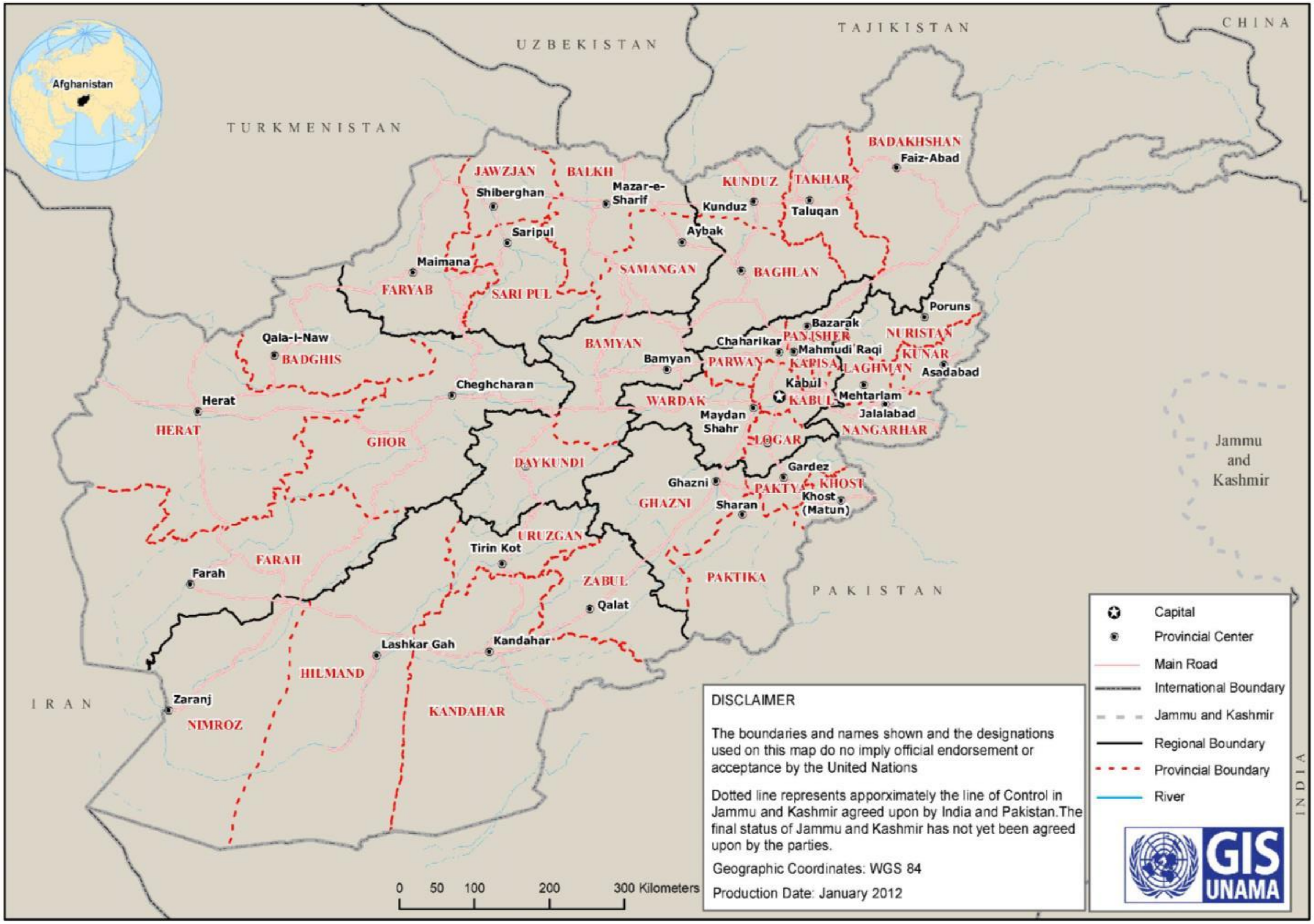

افغانستان

په وسلواله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه

د ۲۰۱۶ کال کلنی راپور

د راپورلنډیز

کابل افغانستان ، فبروري ۲۰۱۷

د ملګرو ملتونو د بشري حقونو عالي کمشنري

په افغانستان کې د ملګرو ملتونه مرستندویه هیئت

په تصوير کې تيار شوی قبر د ۲۰۱۶ کال د جولای د ۲۳ نېټې د کابل دهمزنګ څلور لارې کې په سوله ييز لاريون د ځانمرګي برید د قربانيانو دی – یوناما دا په افغانستان کې د ۲۰۰۱ کال راهېسې تر ټولو زياته يواځنی مرګونې پېښه ثبت کړې. یوناما د ۸۵ ملکي کسانو مړينه او ۴۱۳ کسانو ټپي کيدل ثبت کړي دي – چې د پېښې اکثره قربانيان د هزاره قوم او شيعه مذهب اقليت دی. داعش/ د خراسان ولايت اسلامی دولت د پېښې مسؤليت په غاړه اخستی.

په لومړي مخ تصوير د شينهوا رحمت علی زاده اخستی دی

د راپور لنډيز

"د روژې مبارکې مياشتې ته يوه ورځ پاته وه چې يو شمېر طالبان زموږ کلي ته راغلل، نو زما خاوند پريکړه وکړه چې، مخکې تر دې چې طالبان کلي ته نژدې پر افغان ملي اردو برید وکړي، موږ بايد کلی پرېږدو. لدې نه اووه ورځې مخکې، څرنګه چې زما يو ماشوم زيږيدلی و او ډيره ناروغه هم وم، د تلو توان مې نه درلود، نو بايد چې موږ پاتې شوي وای. خو سره لدې، زما خاوند، خوابنې، درې ماشومان او زه له خپل نوي زيږيدلي ماشوم سره، د نژدې پراته کلي خواته روان شوو. کله چې موږ زما د خاوند ريکشې ته ور نژدې شوو، د هاوان يوه مرمۍ زموږ په خوا کې ولګيده چې زه او زما خوابنې[1] يې ټپي کړو او پرځمکه را پريوتو. زما ماشوم چې په سينه کې د هاوان په ټوټو لګيدلی وو، څو دقيقې وروسته مړ شو."

-- د فراه ولايت [2] په بالا بلوک ولسوالۍ کې د يوې ټپي ميرمنې سره مرکه چې د جون د مياشتې په څلورمه نيټه يې د ځمکنۍ نښتې په ترڅ کې د هاوان مرمۍ د چاودنې له امله يو ماشوم ووژل شو او دوه نور ملکي وګړي ټپيان شول[3].

په ۲۰۱۶ کال کې د افغانستان د وسله والې جګړې اړوند تاوتريخوالی ملکي وګړو ته درانه تلفات اړولي دي چې په ټوله کې دا د ۲۰۰۹ کال را هيسې چې يوناما په منظم ډول د ملکي تلفاتو ثبت پيل کړی ، ترټولو لوړه کچه ده، چې ملکي وګړو ته يې تلفات وراړولي دي او د هغوی خونديتوب ته يې هم زيان اړولی. د اوږدې ځمکنۍ وسله والې جګړې په ترڅ کې بريدونه د ملکي وګړو هغو خوندي ځايونو چې بايد په امان کې وای هم سرايت کړی. لکه: په جوماتونو کې ځانمرګي بريدونه، د ولسواليو په مرکزونو، بازارونو او د خلکو په کورونو باندې په نښه شوې بريدونه او د پوځي موخو لپاره د ښوونځيو او روغتونو نه ګټه اخيستنه يې د يادولو وړ بېلګې دي.

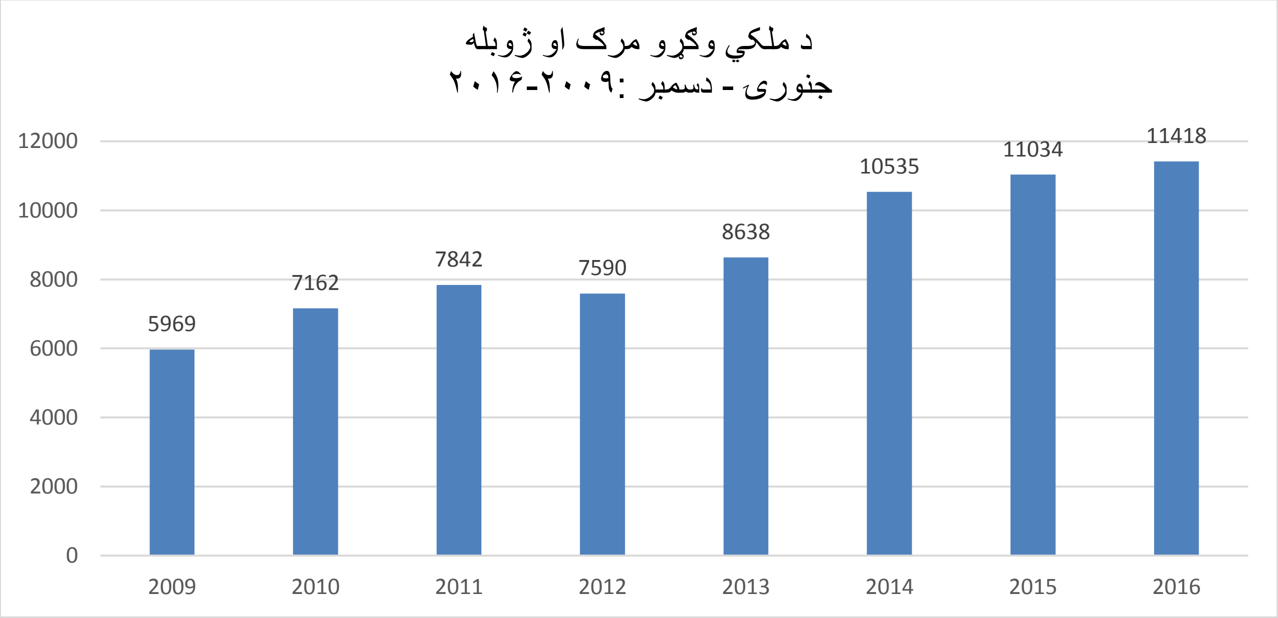

يوناما د جنوري د لومړۍ نيټې څخه، د ډسمبر د مياشتې تر ۳۱مې نيټې پورې، ۱۱۴۱۸ ملکي تلفات (۳۴۹۸ وژل شوي او ۷۹۲۰ ټپيان) ثبت کړيدي، چې د وژل شويو کسانو په شمېره کې دوه سلنه کموالی او د ټپيانو په شمېر کې شپږ سلنه

---

۱. د فراه د ښار له يو قرباني سره د يوناما ټيلفوني مرکه — د ۲۰۱۶ کال د جون ۱۴ نيټه.

۲. د طالبانو او افغان ملی نظامي ځواکونو تر مينځ جنګ څو ورځې دوام وکړ او د دواړو خواو نه د غير مستقيم او يا چاوديدونکو توکو استعمالول چې له امله يې ملکي وګړي پخپلو کورونو کې بند پاتې وو.

۳. طالبانو پخپل پښتو ويبپاڼه کې په دغه منطقه کې د افغان پر ملي پوځي ځواکونو د ۲۰۱۶ کال د جون په ۵ نيټې د بريد مسؤوليت په غاړه اخيستي خو د ملکي تلفاتو په اړه يی څه ندي ويلی. نوموړې ويبپاڼه په لاندې ادرس د لاسرسی وړ ده.(http://alemara1.org/?=53236) .دې ويبپاڼې ته د ۲۰۱۶ کال د ډسمبر په پنځمه د وروستی ځل لپاره لاسرسی شوې ده.

زیاتوالی په ګوته کوي. خو په ټولیزه توګه، د ۲۰۱۵ کال[٤] د همدې مودې په پرتله د ملکي وګړو په تلفاتو کې دري سلنه لوړوالی ښيي. د ۲۰۰۹ کال نه را پدیخوا په افغانستان کې وسله والې جګړې د ۲۴۸۴۱ ملکي وګړو د وژل کېدو او ۴۵۳۴۷ کسانو د ټپي کېدو لامل ګرځيدلي دی.

په ۲۰۱۶ کال کې یوناما د ځمکنیو نښتو، ځانمرګي او ډله ییزو بریدونو او د جګړو د پاتې شونو چاودېدونکو توکو څخه په ریکارډ تعداد کې او همدارنګه د ۲۰۰۹ کال[٥] څخه راپه دې خوا د هوایی عملیاتو له امله تر ټولو زیات شمېر ملکي تلفات ثبت کړي دي.[٦] د دغو تکتیکونو له پایلي په ملکي مرګ ژوبله کې په عمومي ډول دري سلنه ډېروالی راغلی، پداسې حال کې چې له چاودیدونکو توکو، ماینونو او په نښه شوې او عمدي وژنو ملکي تلفات کم شوی دی.

د ۲۰۱۵ کال په خیر د حکومت د مخالفینو او دولت پلوو ځواکونو ترمنځ ځمکنی نښتې په ځانګړې توګه په ګنمیشتو سیمو او هغو سیمو کې چې ګڼه ګونه او د خلکو تګ راتګ پکې زیات وو، چاودیدونکي توکي، ځانمرګي او ډله ییز بریدونه، په نښه شوې او ډله ایزې وژنې د ملکي تلفاتو ستر او عمده لامل ګڼل کېږي[٧].

په ۲۰۱۶ کال کی جګړو په افغان ماشومانو ناوړه اغیزی پریښودلي. یوناما د ماشومانو ۲۵۱۲ تلفات (۹۲۳ مړه او ۲۵۸۹ ټپیان) چې دا د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۲۴ سلنه زیاتوالی ښیې ثبت کړي او دا د ۲۰۰۹ کال راهیسی په یو کال کی د یوناما لخوا ثبت شوی تر ټولو زیات تلفات دي.[٨] په ۲۰۱۶ کال کی د افغنستان په سطحه د ماشومانو د تلفاتو دغه غیر متجانس زیاتوالی په ځانګړې ډول د جنګ څخه پاتې شوی ناچاودو توکو کی ۶۶ سلنه زیاتوالی له امله رامنځ ته شوی چې اکثر قربانیان یې ماشومان وه.

په ۲۰۱۶ کال کې یوناما د ښځو ۱۲۱۸ تلفات (۳۴۱ مړه او ۸۷۷ ټپیان) ثبت کړي دي چې د ۲۰۱۵ کال په پرتله دوه سلنه کموالی ښيي[٩]. د ځمکنې شخړو له امله د ۲۰۱۵ کال په پرتله د ښځو په تلفاتو کې اووه سلنه زیاتوالی راغلی. بله د اندېښنې وړ خبره دا ده چې د حکومت وسلوالو مخالفینو د موازي قضایي جوړښتونو له لارې د ښځو مجازات کولو ته دوام ورکړی.

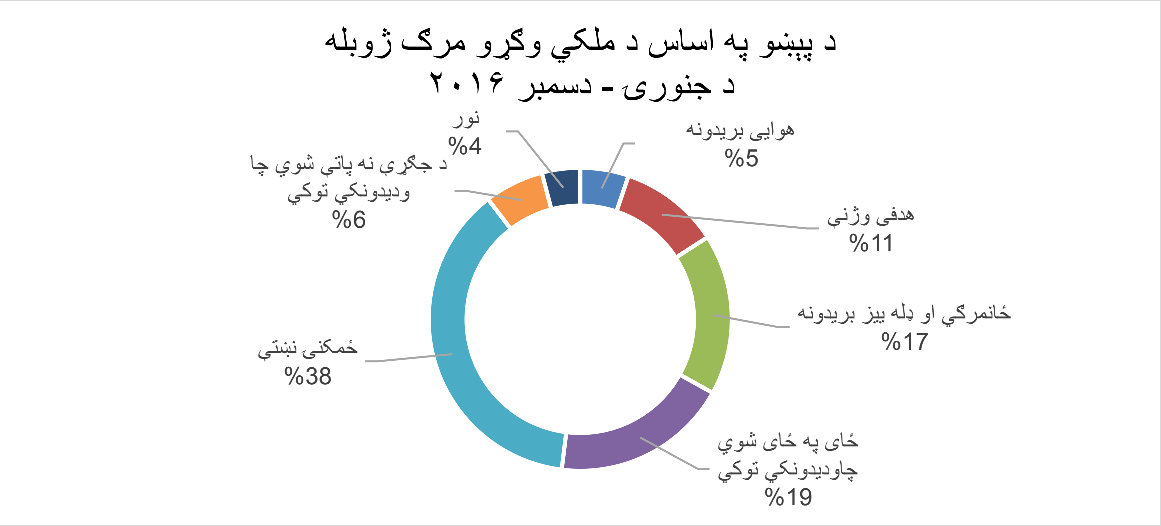

٤. یوناما په ۲۰۱۵ کال کې ۱۱۰۳۴ ملکي تلفات (۳۵۶۵ مړه او ۷۴۶۹ ټپیان) ثبت کړي ، د یوناما ۲۰۱۵ کال د افغانستان په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د ساتنی کلنی راپور ته مراجعه وکړئ.

٥. په ۲۰۱۵ کال کې یوناما ۲۸۴۰ د ماشومانو ملکي تلفات ثبت کړي (۷۳۶ مړه او ۲۱۰۴ ټپیان).

٦ یوناما په ۲۰۰۹ کال کې د هوایی بریدونو په پایله کې ۶۲۲ ملکي تلفات (۳۸۸ مړه او ۲۳۴ ټپیان) ثبت کړي دی.

٧. په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه د یوناما ۲۰۱۵ کلنی راپور ته مراجعه وکړئ.

٨ یوناما په ۲۰۱۵ کال کې ۲۸۴۰ د ماشومانو تلفات (۷۳۶ مړه او ۲۱۰۴ ټپیان) ثبت کړي

٩. د ۲۰۱۵ کال د جنوري ۱ نیټی او ډسمبر ۳۱ نیټی تر منځ یوناما ۱۲۴۷ د ښځو تلفاتو (۳۳۴ مړه او ۹۱۳ ټپیان) ثبت کړي.

په ۲۰۱۶ کال د افغانستان په اتو زونونو کې په ملکي تلفاتو کې پنځه سلنه زیاتوالی راغلی. وسله واله جګړه تر ټولو زیات جنوبي زون اغیزمن کړی چې ۲۹۸۹ ملکي تلفات (۱۰۵۶ مړه، ۱۹۳۳ ټپیان) یې ثبت کړي دي چې دا د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۱۷ سلنه زیاتوالی ښيي[10].مرکزي زون کې دوهم لوړ ملکي تلفات ثبت شوي دي - ۲۳۴۸ (۵۳۴ مړه او ۱۸۱۴ ټپیان) چې د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۳۴ سلنه زیاتوالی ښيي چې په ځانګړې ډول په کابل ښار کې د ځانمرګی او ډله ییز بریدونو له امله رامنځ ته شوي[11]. په شمال ختیځ[12] او ختیځوسیمو کې په ملکي تلفاتو کې کمښت لیدل کېږي یعنی ۱۵۹۵ ملکي تلفات(۴۳۳ مړه او ۱۱۶۲ ټپیان) په ختیځه سیمه او په شمال ختیځه سیمه کې ۱۲۷۰ ملکي تلفات (۳۸۲ مړه او ۸۸۸ ټپیان) چې دا د پام وړ تعداد یې ثبت کړي دي. یوناما په په شمال کې ۱۳۶۲ تلفات (۳۸۴ ۹۷۸ ټپیان)ثبت کړي.[13]یوناما په جنوب ختیځ زون کې ۹۰۳ ملکي تلفات[14] (۳۴۰ مړه او ۵۶۳ ټپیان) او په لودیځ کې ۸۳۸ تلفات (۳۴۴ مړه او ۴۹۲ ټپیان)[15] او په مرکزي لوړه سیمه کې ۱۱۵ ملکي تلفات (۲۵ مړه او ۹۰ ټپیان) مستند کړیدی[16].

په ځمکنی جګړو کې شدت او په ټولنیزو توګه د ناامنیو زیاتوالی او همدارنګه د جګړې دښکېلو غاړو لخوا په ځانګړی ډول د حکومت مخالفینو لخوا بشری حقونو او بشر پالنی نړیوال قانون ته درناوی نشتوالی د ملکي وګړو خوندیتوب د ګواښ سره مخ کړی او په پراخه کچه د حساب ورکونی نه شتون دغه وضیعت نور هم ترینګلی کړی، پدی برسیره د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې د نه منلو وړ اوچتې شمېرې سره په ۲۰۱۶ کال کې د جګړې له امله په لوړه کچه ملکیان د خپلو کورونو څخه بیځایه شوي چې د خپل معیشت او جایداد پریخودو سره سره د دوی لاس رسی روغتیا او زده کړو ته محدوده شویده.

په افغانستان کې په وسلواله جګړو کې د ملکي وګړو د ساتنې د ۲۰۱۶ کال راپور زمونږ پام د ځمکنی نښتو د ناوړه او ویجاړونکو پایلو، په پراخه کچه د ځانمرګو او ډله ییزو بریدونو چې په قصدي ډول ملکي وګړې په نښه کوي، د ځمکې لاندي تعبیه شویو بمونو، دوامداره استعمال ناوړه اغیزې په ملکیانو باندي او په ملکي سیمو کې د ناچاودو توکو شتون چې د ماشومانو لپاره یې جدي پایلې درلودلې رااړولی - دغه راپور د بیان ازادی، د دین اوعقیدې پر ازادیو باندې د جګړې ناوړه اغیزو په اړوند تفصیلي معلومات وړاندي کوي.

د ملکي تلفاتو د مسوولیت منسوبول:

یوناما د ټولو ملکي وګړو د مرګ ژوبلې ۶۱ سلنه د دولت ضد وسلوالو مخالفینو (زیاتره طالبان)[17]، ۲۴ سلنه یې د دولت

---

۱۰. یوناما په ۲۰۱۵ کال کې ۲۵۵۹ ملکي تلفات (۹۰۶ مړه او ۱۶۵۳ ټپیان) د افغانستان جنوبی سیمه کې یې د هلمند، کندهار، نیمروز، اروزګان او زابل ولایتونو مشتمل دی ثبت کړي دي.

۱۱. د یوناما په اند د افغانستان مرکزي سیمه په کابل، کاپیسا، لوګر، میدان وردک، پروان او پنجشیر ولایتونو مشتمل دی.

۱۲. د یوناما په اند شمال شرقی زون په بدخشان، بغلان، تخار او کندوز ولایتونو مشتمله ده. په شرقی سیمه کې د یوناما په اند کنړ، لغمان، ننګرهار او نورستان ولایتونه پراته دي او ملکي تلفات د ۲۰۱۵ کال په پرتله درې سلنه کم شوي دي چې یوناما ۱۶۴۷ ملکي تلفات (۴۸۴ مړه او ۱۱۶۳ ټپیان) ثبت کړي دي. په شمال ختیځ زون کې د ۲۰۱۵ کال په پرتله ملکي تلفات ۳۶ فیصده کم شوي دي چې یوناما ۱۹۸۲ ملکي تلفات (۶۳۷ مړه او ۱۳۴۵ ټپیان) ثبت شویدي.

[13]د یوناما په اند شمالی زون په بلخ، فاریاب، جوزجان، سمنګان او سرپل ولایتونو مشتمل دی. ملکي تلفات د ۲۰۱۵ په پرتله ۵۸ سلنه زیات شوي چیرته چې یوناما ۸۶۲ ملکي تلفات (۲۹۸ مړه او ۴۱۵ ټپیان) ثبت کړیدي.

۱٤. د یوناما په اند جنوب ختیځ زون په غزني، خوست، پکتیا او پکتیکا ولایتونو مشتمل دی، ملکي تلفات د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۱۸ سلنه زیات شوي چېرته چه یوناما ۱۴۷۰ ملکي تلفات (۵۱۴ مړه او ۹۵۶ ټپیان) ثبت کړي دي.

[15]د یوناما په اند غربي زون دبادغیس فراه، او غور او هرات ولایتونو باندې مشتمل دی ملکي تلفات د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۱۸ سلنه زیات شوي چیرته چې یوناما ۷۰۳ ملکي تلفات (۲۸۸ مړه او ۴۱۵ ټپیان ثبت کړي دي)

۱٦. د یوناما په اند بامیان او دایکندي په مرکزي اوچتۍ ارتفاع زون کې واقع دي ملکي تلفات ۲۰۱۵ کال په پرتله ۹۸ سلنه زیات شوي چیرته چې یوناما ۵۸ ملکي تلفات (۳۰ مړه او ۲۸ ټپیان) ثبت کړي دي.

۱۷. دولت ضد عناصر ټولو هغو افرادو او وسله والو ګروپونو چې د افغانستان دولت او یا د نړیوالو ځواکونو پر خلاف مسلحانه فعالیت کوي، ویل کېږي. څوک یې ځان طالبان معرفي کوي یا هغه افراد چې غیر دولتي وسله وال ګروپونه چې وسله والو شخړو کې ښکېل دي په شمول د حقاني شبکه، حزب اسلامي، د ازبکستان اسلامي تحریک، د اسلامي جهاد اتحاد، د لشکر طیبه، جیش محمد، ګروپونه چې د داعش اسلامې دولت خراسان ولایت په نوم اونوري ملیشه او وسله وال ګروپونه چې د سیاسي ایډیالوژیکي یا اقتصادي موخو د وسله والو ورانکارو ګروپونو په شمول چې په مستقیم ډول وسله والو شخړو اویا په جنګ کې ښکېل دي.

پلوو ځواکونو (۲۰ سلنه افغان ملی نظامی ځواکونو، دوه سلنه دولت پلوو ملیشو[۱۸] او دوه سلنه نړیوال ځواکونو) ته منسوب کړي او ۱۰ سلنه[۱۹] نور يي د دولت ضد وسلوالو مخالفينو او دولت پلوو قواو تر مينځ د ځمکنيو نښتو پر مهال رامنځ ته شوي او کوم خاص لوري[۲۰] ته ندي منسوب شوي - د ملکي تلفاتو پاتې ۵ سلنه يې د جګړې د پاتې شونې توکو له امله رامنځ ته شوي او کوم لور ته منسوب شوي نه دي[۲۱].

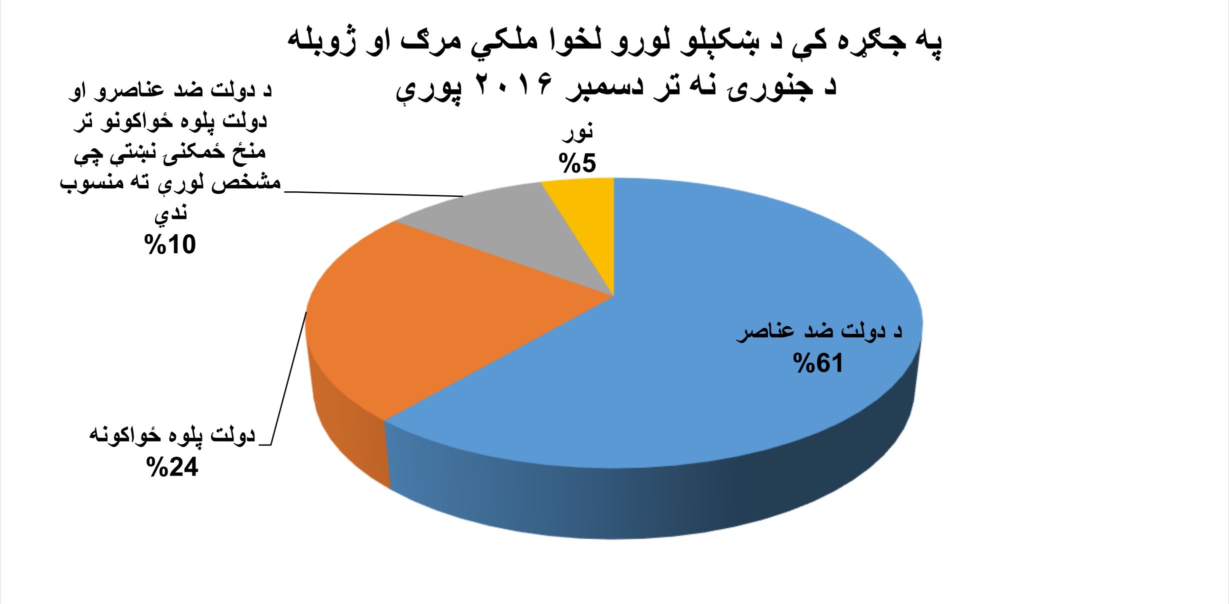

د دولت ضد عناصر او داعش:

په ۲۰۱۶ کال کې د دولت ضد عناصرو د ټولو ملکي تلفاتو د ۶۱ سلنې لامل وو چې نوموړي تلفات د هغو بریدونو په نتيجه کې رامنځ ته شوي چې ملکي وګړو ژوند ته يې درناوی نه درلود چې په هغه کې په ملکي ميشتو سيمو کې د ځای پر ځای شويو چاودېدونکي توکي بی توپیره کارَونه هم شامله ده. د جنوري د لومړۍ نیټې او دسمبر د ۳۱ تر منځ یوناما ۶۹۹۴ ملکي تلفات (۲۱۳۱ مړه او ۴۸۶۳ ټپیان) د دولت مخالف عناصرو ته منسوب کړي چې دا د ۲۰۱۵ کال په پرتله دوه سلنه زیاتوالی ښيي [۲۲]. دا لږ زیاتوالی په ملکي تلفاتو کې کېدای شي د ځانمرګي او ډله بريدونو له امله وي سره له دې چې د ځای پر ځای شويو چاودېدونکو توکو، په ښته شويو او عمدي وژنو له امله د ملکي تلفاتو به برخه کې کمی راغلی .

په ۲۰۱۶ کال دولت ضد عناصرو ته منسوب ټول ملکي تلفاتو ۶۹۹۴ (۲۱۳۱ مړه او ۴۸۶۳ ټپیان) له جملې څخه یوناما ۴۹۵۳ ملکي تلفات (۱۶۱۸ مړه او ۳۳۳۵ ټپیان) طالبانو ته منسوب[۲۳]، ۸۹۹ ملکي تلفات (۲۵۹ مړه او۶۹۰ ټپیان) داعش (خلافت اسلامی خراسان ولایت(ISKP) ته او ۱۰۹۹ ملکي تلفات (۲۸۶ مړه او ۸۱۳ ټپیان) د دولت ضد نامعلومو

---

۱۸. د دولت پلوه ځواکونو اصطلاح د افغان دولت ملی پوځي ځواکونه ، نور ځواکونه او پوځي او نیمه پوځي ګروپونه چې د ترهګری پر خلاف عملیاتو کې دخیل وی او د افغانستان دولت تر کنټرول لاندی اوسی استعمالیږي.

۱۹. د ټولو ۱۷۷۳ ملکي تلفاتو (۴۸۲ مړه او ۱۲۹۱ټپیان) چې په ځمکنی نښتو کې افغان پلوه ځواکونو ته منسوب دی. یوناما ۸۹۹ ملکي تلفات (۲۵۴ مړه او ۶۴۵ ټپیان) افغان ملی اردو ، ۱۳۵ ملکي تلفات (۴۲ مړه او ۹۳ټپیان) افغان ملی پولیسو او ۱۰۳ ملکي تلفات (۱۸ وژل شوي ۸۵ ټپیان) دولت پلوه ملیشو ته منسوب دي دغه ارقامو د ځمکنې نښتو دوه پیښې چې بین المللی پوځي ځواکونو ته منسوب دي چې په نتیجه کې يې اوه ملکي وګړي وژل شوي دخیل دي.

۲۰. یوناما ۱۷ ملکي تلفات (۶ مړه او ۱۱ ټپیان) یعنی د یو فیصد څلورمه برخه د پولی هغه غاړه د پاکستان نه افغانستان ته د توپونو ویشتلو ته منسوب کړی.

۲۱. د جنګ نه پاتی شوی چاودیدونکي توکې هغه ناچاودېدونکي توکي (UXO) دي چې د چاودېدونکو وسلو نه پاتی دي.

۲۲. په ۲۰۱۵ کې یوناما ۶۸۷۱ ملکي تلفات (۲۳۲۴ مړه او ۴۵۴۷ ټپیان) دولت ضد عناصرو ته منسوب کړي دي د یوناما د افغانستان په وسله وال جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه د ۲۰۱۵ کال کلنی راپور ته مراجعه وکړئ ، صفحه (۴)

۲۳. په ۲۰۱۵ کال کې یوناما ۴۰۵۰ تلفات (۱۵۳۴ مړه او ۲۵۱۶ ټپیان) طالبانو ته منسوب کړي دغه ارقام هغه پیښی چه طالبانو لخوا ادعا شوی یا یې ادعا نده شوې خو د ملکي تلفاتو لامل ګرځیدلی شامل دی.

عناصرو ته منسوب دی چې نه خو يې چا پړه په غاړه اخيستی او نه يې کومی ځانګړې ډلې ته منسوبول ممکن و[٢٤].

په ۲۰۱۶ کال کې هغه ملکي تلفات چې داعش ته منسوب دي د ۲۰۱۵ کال په پر تله لس برابره زياتوالی پکې راغلی - يوناما ۸۹۹ ملکي (۲۰۹ مړه او ۶۹۰ ټپيان) ثبت کړی دي. پداسې حال کې چې په ۲۰۱۵ کال کې ۸۲ ملکي تلفات (۳۹ مړه او ۴۳ ټپيان) ثبت شوی وو داعش/ISKP د ملکي وګړو پر خلاف په ځانګړی دول د شيعه مسلمانانو د مذهبي لړکيو د نښه کولو لپاره د ځانمرګي بريدونو او په نښه شويو وژنو نه د لومړني تکتيکونو څخه کار اخيستی. د ملکي تلفاتو اکثريت چې د دولت ضد عناصرو ته منسوب دي د ځای پر ځای شويو چاودېدونکو توکو د بې توپيره او غير قانونی استعمال له امله رامنځ ته شوی- يوناما ۲۱۵۶ ملکي تلفات(۷۰۰ مړه او ۱۴۵۶ ټپيان)د ځاي پر ځای شويو چاودېدونکو توکو[٢٥] له امله چې يوازې د دولت ضد عناصرو لخوا کارول کېږي ثبت کړي چې د ۲۰۱۵ کال په پرتله نهه سلنه کمښت ښيي - د يوناما ماموريت د ۲۰۰۹ کال د جنوري لومړې نيټې راپديخوا[٢٦] تر اوسه پوری ۱۹۹۹۳ ملکي تلفات (۶۸۶۱ مړه او۱۳۱۳۲ ټپيان) چې ۵۹۰۵ بمي حملو کې ثبت شوي.

په ۲۰۱۶ کال کې د يوناما ماموريت د ريموټ کنټرول، ځانمرګي موټربم او مقناطيسي بمونو د چاودونو له امله د ملکي وګړو مرګ ژوبله کې کموالی ثبت کړی دی. البته د فشاري او پرسونل ضد بمونو د استعمال له امله ملکي تلفاتو کې څلور سلنه زياتوالی ثبت کړی دی. چې ۱۱۰۰ ملکي تلفات (۴۷۳ مړه او ۶۲۷ ټپيان) اړولي دي[٢٧]. د نيمايي نه زيات ملکي تلفات د همدغه بې توپيره او غير قانوني وسلو د استعمال له امله رامنځ ته شوي دي - فشاري بمونو چې د قربانی په واسطه چول کېږي چې هر څوک پرې برابر شي، الوزی، که څه هم هغه کوم ماشوم يا موټر وي - د دولت ضد عناصر د فشاری بمونو نه په ملکي ځايونو يا هغه ځايونه چې د ملکيانو لخوا کارول کېږي لکه سړکونه، حکومتي دفترونو شا او خوا کې، بازارونو، ښوونځيو او د ولسونو تم ځايونو کې ترې کار اخلي.

د ۲۰۰۹ کال راهيسې چې يوناما په سيستماتيک ډول سره د ملکي تلفاتو ثبتول شروع کړي په ۲۰۱۶ کال کی د ملکی تلفاتو تر ټولو لويه شميره د ځانمرګو او پيچلو حملو له امله رامنځ ته شوي - يوناما ۱۹۶۳ ملکي تلفات (۳۹۸ مړه او ۱۵۶۵ ټپيان) د دغه تکتيکونو له امله ثبت کړي دي چې د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۷ سلنه زياتوالی ښيي[٢٨]. ځانمرګي او پيچلي پيچلي حملی په ۲۰۱۶ کال کې د ملکي تلفاتو لوی لامل ګڼل کېږي او د دولت ضد عناصرو ته منسوب دي او په ۲۰۱۶ کال کې د ملکي تلفاتو دوهم مخکښ لامل دی – چې د ټولو ملکي تلفاتو ۱۷ سلنه جوړوي.

د طالبانو او دولت ضد عناصرو نورو ډلو د هغه هڅو له امله چې د خاوری د نيولو او يا ساتلو لپاره کوي په ځمکني نښتو کې د ملکی تلفات د زياتوالی لامل شويدی. په ۲۰۱۶ کال کی يوناما ۱۴۶۹ ملکي تلفات (۳۰۸ مړه او ۱۱۶۱ ټپيان) د ځمکنيو نښتو پر مهال د دولت ضد عناصرو ته منسوب کړی.

يوناما د ملکي تلفاتو چې د هدفی وژنو له امله رامنځ ته شوي او د دولت ضد عناصرو ته منسوب دي شپاړس سلنه کموالی ثبت کړيدي - ۱۱۱۸ ملکی تلفات (۵۷۴ مړه او ۵۴۴ ټپيان)[٢٩] ليکن د ملکي خلکو عمدي وژنو په شمول د دولت ملکي کارمندانو، تعليمي او طبی پرسونل، قومي مشرانو، بشری مرستو رسوونکو، ماين پاکانو او نورو د هدفی وژنو مستند

٢٤. يوناما ۴۵ ملکي تلفات چه په عام ډول يې ادعا نده شوی په لاندی ډول منسوب کړی: حقانی شبکه ۴ ملکي تلفات (۱ مړ او ۳ ټپيان)، حزب اسلامی ۷ ملکي ټپيان ، لشکر طيبه ۴ ملکيان مړه ، تحريک طالبان پاکستان ۱۲ ملکي تلفات (۸ مړه او ۴ ټپيان) او ۱۸ ملکي تلفات (۵ مړه او ۱۳ ټپيان) طالبانو او داعش/ISKP ګروپونه ته ځمکنی نښتو کې منسوب دی.

٢٥. د ځای پر ځای شويو چاودېدونکو توکو ارقامو کې هغه ملکي تلفات چه ځانمرګې او پيچلی حملو له امله رامنځته شوی (چه IED تکتيک څخه پکې کار اخيستل شوی) يا په نښه شوې وژنې چې دولت ضد عناصرو لخوا تر سره شوی او IED پکې کارول شوی پکې شامل نه دي. دغه پېښی د ځانمرګی بريدونو او پيچلو حملو چې د دولت ضد عناصرو لخوا ترسره شوی فصل کې ليکل شوی. د زياتو معلوماتو لپاره د ځای پر ځای شويو چاودېدونکو توکو فصل ته مراجعه وکړئ.

٢٦. په ۲۰۱۵ کال کې يوناما ۲۳۷۵ ملکي تلفات (۷۱۹ مړه او ۱۶۵۶ ټپيان) د IED د کارونی له امله ثبت کړی.

٢٧. په ۲۰۱۵ کال کې يوناما ۱۰۵۸ ملکي تلفات (۴۶۵ مړه او ۵۹۳ ټپيان) د فشاري بمونو د کارولو له امله ثبت کړي دي.

٢٨. په ۲۰۱۵ کال کی يوناما ۱۸۴۰ ملکی تلفات (۳۰۸ مړه او ۱۵۳۲ ټپيان) د ځانمرګی او د پيچلو حملو له امله ثبت شوی دی.

٢٩. په ۲۰۱۶ کال کی يوناما ۱۰۶ ملکی تلفات (۸۱ مړه او ۳۵ ټپيان) د دولت پلوه ځواکونو لخوا په لوی لاس د وژنو له امله ثبت شوی دي د افغان ملی نظامی ځواکونو لخوا د نورو قتلونو فصل ته مراجعه وکړئ. په ۲۰۱۵ کال کی يوناما ۱۴۲۵ ملکی تلفات (۸۵۳ مړه او ۵۷۲ ټپيان) چه د دولت ضد عناصر يی ۹۴ سلنه ذمه وار دی منسوب دی. ۱۳۳۷ ملکی تلفات (۷۹۲ مړه او ۵۴۵ ټپيان).

کولو ته يي ادامه ورکړې دی[۳۰]. د دولت ضد عناصرو ملکي حکومتي چارواکي او ملکي وګړي چې د دوی په ګمان د دولت ملاتړ کوي په شمول د ټولنی د مشران او مذهبي مشرانو، عدلي چارواکي، قبايلي مشران، د سولې د پروسی ملاتړ کوونکي او په رخصت باندي تللي پوليس افسران په نښه کړي او وژلي دي.

يوناما، په ډير خواشيني سره، په ۲۰۱۶ کال کې د عبادت ځايونو د حملو له امله د ملکي وګړو په تلفاتو کی ۶ برابره زياتوالی مستند کړی - يوناما ۳۷۸ ملکي تلفات (۸۷ مړه او ۲۹۱ټپيان) ثبت کړي، چې د ۲۰۱۵ کال په پرتله، ۵۶ ملکي تلفات (۴۲ مړه او ۱۴ ټپيان) وو او په عمومي ډول سره دغه تلفات د فرقه ايزو بريدونو چې د شيعه مسلمانو په مذهبی لړکيو باندی ترسره شويدي، له امله منځته راغلي.

دولت پلوه ځواکونه:

که څه هم په ۲۰۱۶ کال کې ملي او نړيوال نظامي ځواکونه د ملکيانو د زيانمن کيدو د کميدو هلی ځلی تاييد کيږي، يوناما ۲۷۲۸ ملکي تلفات (۹۰۳ مړه او ۱۸۲۵ ټپيان) دولت پلوه نظامی ځواکونو ته منسوب کړيدي چې دا د ټولو ملکي تلفاتو ۲۴ سلنه جوړوي او د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۴۶ سلنه زياتوالی ښيی. يوناما د ټولو ملکي تلفاتو ۲۴ سلنه افغان ملي نظامي ځواکونو ته ۲ سلنه نړيوالو نظامي ځواکونو او ۲ سلنه حکومت پلوه مليشو ته منسوب کړي دي.

په ۲۰۱۶ کال کې يوناما مشاهده کړي چې د دولت ضد عناصرو د زياتيدونکو بريدونو او د ډيرو ځمکنيو عملياتو له امله چې د افغان ملی نظامی ځواکونو لخوا په لاره اچول شوي د دولت پلوه ځواکونه د ملکي وګړو د مرګ ژوبلی د زياتوالي لامل ګرځيدلی. يوناما ۱۷۷۳ ملکي تلفات (۴۸۲ مړه او ۱۲۹۱ ټپيان) چې زياتره يي افغان ملی نظامي ځواکونو ته د ځمکنيو عملياتو پر مهال منسوب کړي. چې دا د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۴۰ سلنه زياتوالی ښيي[۳۱]. د تلفاتو اکثريت يی د غير مستقيمو وسلو يا چاوديدونکو وسلو په ځانګړي ډول د هاوانونو د استعمال له امله په ملکي ګڼ ميشته ځايونو کې رامنځ ته شوي.

له ځمکنيو نښتو نه وروسته په ۲۰۱۶ کال کې هوايي عمليات دولت پلوه ځواکونو ته منسوب د ملکي تلفاتو دوهم لوی لامل ګڼل کيږي چې ۲۲ سلنه تلفات يی اړولي دي. د يوناما ماموريت د ۲۰۰۹ کال راپيدېخوا د هوايی عملياتو له امله تر ټولو زيات ملکي تلفات په ۲۰۱۶ کال کې ثبت کړيدي. په هوايی حملو کې چې د نړيوالو او د افغان هوايی ځواک لخوا تر سره شوي ۵۹۰ تلفات (۲۵۰ مړه او ۳۴۰ ټپيان) ثبت کړيدي. چې دا د ۲۰۱۵ کال په پرتله کابو دوه برابره دی[۳۲]. ښځي او ماشومان د هوايی عملياتو له امله د ملکی تلفاتو ۵۲ سلنه جوړوي- د هوايی عملياتو په ترڅ کی د ملکي تلفاتو زياتوالی چې نظامي ځواکونو ته منسوب دي د دفاعي هوايی عملياتو په معيارونو او د نښتی څخه د مخه احتياطی تدابيرو يعنی دواړو کی د بيا کتنی لپاره د شديدی اړتيا ضرورت څرګندوي.

د ځمکنيو عملياتو پر مهال د دولت پلوه ځواکونو لخوا د ملکي تلفاتو د کچي لوړوالی کيدای شي د ملکي تلفاتو مخنيوی او کموالي، د ملی پاليسی د جوړونی او پلی کيدنی له لاری او د تکتيکي لارښودونو، روزنی او د غير مستقيم ډول وسلو د کارونو يا چاوديدونکو وسلو د هدفی ټرينګونو د تقويه کولو له لاری، عملی شي.

په ۲۰۱۶ کال کې يوناما ۱۸۵ ملکي تلفات (۵۲ مړه او ۱۳۳ ټپيان) حکومت پلوه مسلحو ډلو ته منسوب کړي چې دا د ۲۰۱۵ کال پر پرتله ۴۲ سلنه زياتوالی ښيی[۳۳]. له هغه وخته راهيسی چې يوناما په سيستماتيک ډول د ملکي تلفاتو ثبتول شروع کړي دا په يو کال کې تر ټولو زيات شمير ملکي تلفات دي چې حکومت پلوه مسلحو ډلو ته منسوب شوي.

---

۳۰. فهرست او د دولت ضد عناصرو لخوا هدفی وژنی چی د ملکی تلفاتو څخه بحث کوی د يوناما د هدفی وژنو تعريف لاندی برخی ته مراجعه وکړی.

۳۱. يوناما په ۲۰۱۵ کال کی د ځمکنی نښتو په پايله کی ۱۲۶۴ ملکی تلفات (۳۴۳ مړه او ۹۲۱ ټپيان) ثبت کړي دي.

۳۲. يوناما په ۲۰۱۵ کال کی د هوايی عملياتو په پايله کی ۲۹۴ ملکی تلفات (۱۴۹ مړه او ۱۴۷ ټپيان) ثبت کړي دي. له همدی امله په ۲۰۱۶ کال کی د هوايی عملياتو په نتيجه کی د ملکی وګړو تلفات د ۲۰۱۵ کال په پرتله ۹۹ سلنه زيات شوی دي.

۳۳. يوناما په ۲۰۱۵ کال کی ۱۳۰ ملکی تلفات (۴۸ مړه او ۸۲ ټپيان) ثبت کړی چه د دولت پلوه وسله والو ډلو د فعاليتونو په نتيجه کی رامينځته شوی دی.

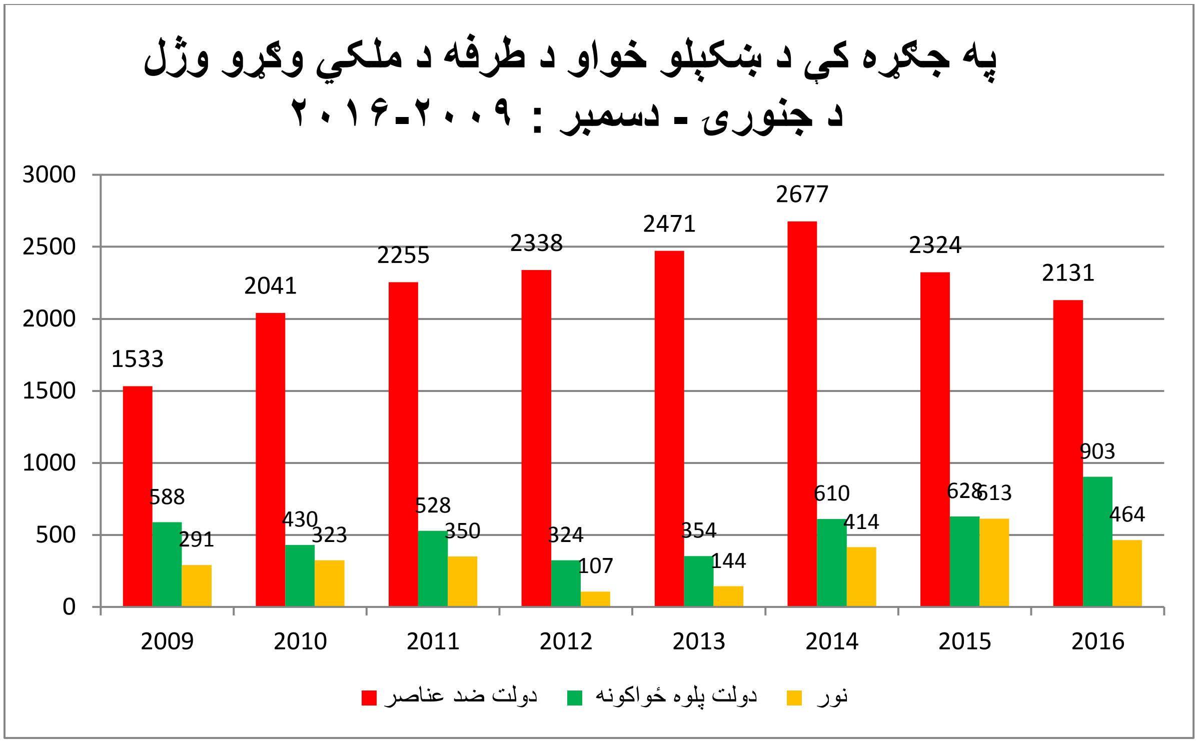

په ۲۰۱۶ کال کې په ملکي خلکو د وسلواله جګړې د اغیزو په اړه کتنې:

په ۲۰۱۶ وسلواله جګړې پورې تړلې نامنی او تاوتریخوالي ملکي وګړي او په ځانګړي ډول ښځې او ماشومان زیات زیانمن کړي دي. د یوې سیمې د نیولو یا له لاسه ورکولو په سر د دولت پلوه ځواکونو او دولت ضد وسلواله عناصرو تر منځ په وسلواله نښتو کې د شدت له امله ملکي خلکو ته د پام وړ زیان اوښتی دی، چې په دې کې ماشومانو ته په زیات شمیر تلفات اوښتي او د ۲۰۰۹ راپدیخوا تر ټولو زیات شمیر داخلي بیځایه شوي پکې شامل دي. د حکومت او طالبانو ترمنځ په پنځلس کلنه روانه اوږده وسله واله جګړه کې افغانستان د ملکي تلفاتو کې د پام وړ ډیروالی لیدلی چې د ځمکنیو نښتو، ځانمرګو او دله ییزو بریدونو او جګړې ښخه چاودیدونکي په پاتې شونو سربیره د ۲۰۰۹ کال راهیسې هوایي عملیات تر ټولو ډیر د ملکي وګړو د تلفاتو لامل ګرځیدلی.

د دولت ضد وسلوالو عناصرو لخوا په بې توپیر ډول سره په دوامداره بریدونو کې د ملکي وګړو په نښه کول – په ځانګړي ډول د ملکي وګړو په ګڼ میشتو ځایونو کې د ځای په ځای شوي چاودیدونکي توکي او ځانمرګي بریدونه غیرقانوني او د غندنې وړدي او په زیاتو قضیو کې جنګي جنایت شمیرل کیږي. دا ضروري ده چې د دې مرتکبین هرڅوک چې وي د داسې اعمالو په مقابل کې حساب ورکړي.

په داسې حال کې چې د دولت ضد وسلوال او زیات طالبان د زیات شمیر ملکي وګړو د تلفاتو لامل دي او له دې سره په دوامداره ډول دولت پلوه ځواکونو ته منسوب په ملکي تلفاتو کې ډیروالي هم د اندیښنې وړ ده. د دولت پلوه ځواکونو لخوا ملکي وګړو ته زیاتره زیان هم اندیښنې را پیدا کړي چې د غیرمستقیم ډول فیرکیدونکو وسلو یا چاودیدونکو وسلو لکه توپچي ، هاوان، راکټ او لاسي بمونو له امله دی چې د ځمکنیو نښتو په دوران کې د افغان امنیتي ځواکونو لخوا کارول کیږي او د افغان او نړیوالو نظامي ځواکونو لخوا د هوایي عملیاتو د تر سره کیدو له امله رامنځ ته شوي.

د جګړې ښخه د پاتې شونو چاودیدونکو توکو له امله د ماشومانو په مرګ ژوبله کې زیاتوالي ښیي چې د جګړې په میدان کې د ښکیلو خواو لخوا پاتې شوي ناچاوده توکي دي چې دوي یې په پاکولو کې پاتې راغلي او د مخنیوي وړعواقبو په

نتیجه کې یې ماشومانو ته تلفات اړولي دي. په دې رابطه د ۱۹۸۰ کال د ځینې دودیزو وسلو د کنوانسیون مربوط د جګړې[٣٤] څخه د چاودیدونکو پاتې شونو توکو پنځم پروتوکول د افغانستان د لوري په نږدې وخت کې تصویب شوی د هغه په تعقیب باید د تطبیق د پاره تدابیر ونیسي چې د خپل کنترول لاندې د جګړې څخه چاودیدونکې پاتې شونو په اغیزمن شوېو سیمو کې ځایونه په نښه، پاک او یا له منځه یوسي.[٣٥]

د افغانستان په ختیځ کې د داعش مخ پر زیاتیدونکي ظرفیت چې د ګمان څخه اخوا سیمه کې نفوذ او بریدونه کړي، جګړه یې لا زیاته او امنیتي چاپیریال یې ویجاړ کړي. د داعش لخواد ترسره شوي بریدونو بڼه د دې ښکارندوي کوي چې دوي کوشش کوي چې جګړه فرقه ییز لوري ته یوسي. په دې بر سیره، د داعش له خوا د وحشت او د بریدونو له امله ملکي تلفات چې شیعه مذهبه لیږکي یې په نښه کړي وو، د جنګي جرمونو او د بشریت ضد جرمونو او د داسې پیښو د اغیزو په اړه چې د مذ هب په ازادي او د لیږکیو په خوندیتوب باندي لري، نوري اندیښني زیږوي.

یوناما د افغانستان د دولت له خوا د ملکي خلکو د د تلفاتو د مخنیوي د ملي پالیسي په تعقیبولو سره په ملکي خلکو د جګړو د اغیزو په کمولو کې ژمنه مشاهده کړي. یوناما د لوړې کچې د ساتنې د کارې ډلې جوړولو یادونه کوي چې د ملکي کسانو د ساتنې ډیالوګ او د پالیسیو طرح کول پر مخ بیایي. د افغان دولت دا ګامونه د دې سبب هم ګرځي چې افغان ملي ځواکونه د مخالفینو په وړاندې د خپلو نظامي عملیاتو په ترڅ کې د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې د مخنیوي په موخه کلک ګامونه واخیستلای شي.

سره له دې چې د جولای په میاشت کې د افغان دولت او د ګلبدین حکمتیار د اسلامي حزب تر منځ د سولې د هوکړه لیک لاسلیک کیدل یو ښه ګام وو خو له طالبانو سره د سولې هڅو کومه پایله نه درلوده. له همدې کبله په ۲۰۱۷ کال کې د سولې ترسره کیدا ناشوني ښکاري. دغه د سولې هوکړه لیک چې کیدای شي له طالبانو سره د سولې د خبرو اترو ور پرانیزي، ګلبدین حکمتیار او د حزب اسلامي نورو غړیو ته د پراخې بخښنې سبب شو او د دې سبب کیدلاي شي چې په جنګي جنایاتو، نسل وژني، د بشري حقونو په سرغړاوي او نورو سترو جرمونو د تورنو کسانو د محاکمې مخنیوی وکړي. دا ډول بخښنې د نړی والو قوانیونو په وړاندې د افغانستان د مسولیت او د ملګرو ملتونو له معیارونو سره په ټکر کې دي. له دې ور هاخوا دا ډول هر اړخیزې بخښنې، له سزا څخه د خلاصون د ودې او همدارنګه د تلپاتې سولې د هڅو د کمزورې کیدو سبب وګرځي. همدارنګه د سولې دغه هوکړه لیک د بشري حقونو د تیرې د قربانیانو او د دوي د کورنیو هغه حق نه مني چې دوي باید د حقایقو په اړه معلومات ترلاسه کړي. یوناما ټینګار کوي چې د سولې د هرې کچې په خبرو اترو کې باید د ښځو حقونه په پام کې ونیول شي.

په داسې حال کې چې ملکي وګړو ته زیان په بیسارې ډول لوړ شوی خو په جګړه کې ښکیلو لورو او په ځانګړې ډول د دولت ضد وسلوالو عناصرو په دوامدار او بشپړ ډول د دوي د عملیاتو په پایله کې اوختی زیان مسترد کړی.[٣٦] که څه هم ښکیلو لورو په ځینو پیښو کې د نظامي عملیاتو په نتیجه ملکي تلفات تایید کړي خو زیاتو پیښو چې طالبانو ته منسوب شوي، مسولیت یې ندی اخیستل شوی. تر هغو چې ښکېلې خواوې کوټلې هڅې ونکړي، چې د خپلو عملیاتو پایلو ته بیا کتنه وکړي او عواقب یې اصلاح کړي، د ملکي تلفاتو کچه، داخلي بیځایه کیدل او نور بشری ناورین ډولونه د زیاتیدو د خطر سره مخ دي.

---

٣٤ د افغانستان باندینو چارو وزارت (د الحاق سند) د ۲۰۱۷ کال د جنورۍ په ۱۵ مه نېټه امضاء کړ ، او د ۱۹۸۰ کال د دودیزو وسلو او الحاقي ، II پرټوکول (۱۹۹۶ کې تعدیل شوې بڼه) ، III ، IV او V) د سند کاپي د یوناما په ریکارډ کې ده. د کنوانسیون او د دې د پروټوکول د تصویب د پروسیجر مطابق د باندنیو چارو وزرات د ملګرو ملتونو د سرمنشي دفتر ته په ۲۶ جولای ورسپارلی — یوناما په دې اړه معلومات د بریښنالیک د لارې د ماین پاکۍ د همغږۍ دفتر او باندنیو چارو وزارت تر منځ د ۲۰۱۷ کال د جنورۍ په میاشت کې تر لاسه کړی. د دې په اساس یوناما باور لري دا کنوانسیون او پروټوکول د ۲۰۱۷ کال د جنورۍ د ۲۶ نېټې راهیسې مرعی الاجرا دی.

٣٥ د جګړې نه د پاتې شوي چاودیدونکو په اړه (د ۱۹۸۰ کال د ځینو دودیزو وسلو په اړه د کنوانسیون V پروټوکول) ۲۸ نومبر ۲۰۱۳ کال ، ماده ۳(۲)

٣٦ د تعامل د مخې یوناما په عادي ډول منسوب شوي ملکي تلفات او ناوړه پیښې د اړوند خواو سره شریکوي.

د ښکيلو خواو له لوري د قانوني مکلفيت سره په مطابقت کې غښتلي ژمنې ته اړتيا ده چې د وژلو او ټپي کيدو مخنيوی وکړي او د ملکي افغانانو د خونديتوب د پاره نور لازمي تدابير ونيسي. په ملکي تلفاتو کې کمښت او د بشري حقونو خونديتوب ته وده پـه افغانستان کې د سولې او ټيکاو د ښه والي په لور د هڅو لپاره بايد اصلي شاخص وي.

سپارښتنې

يوناما په جګړه کې ښکېلو خواو ته لاندې سپارښتنې کوي چې د ملکي وګړو د خوندي ساتنې، د ملکي تلفاتو د مخنيوي او د نړيوال بشر دوستانه قانون او د بشري حقونو د قوانينو په رڼا کې د خپل مکلفيت د ترسره کولو په هکله په هڅو کې د هغوې سره مرسته کوي.

دولت ضد عناصر

د بشر پالنې د نړيوال قانون لاندې مکلفيتونو سره په مطابقت کې:

- په عمدي ډول د ټولو ملکيانو او ملکي ځايونو په شمول د دولت د کارکونکو، خبريالانو، بشری حقونو د مدافعينو، قاضيانو، څارنوالانو، مرستندويه کارکونکو، عبادت ځايونو او د کلتوري مرکزونو په نښه کول ودروئ.
- د ځای پر ځای شويو چاوديدونکو توکو د کارولو او د ځانمرګي او ډله ييزو بريدونو په وخت کې په ځان پورې تړلي يا په موټر کې د ځای پر ځای شويو چاوديدونکو توکو استعمال ودروئ، په ځانګړي ډول کله چې دا توکي په ملکي سيمو کې په بې توپيره او غير متناسب ډول کارول کيږي او له دې سربيره غير قانوني د فشار په واسطه فعاليدونکي ځای پر ځای شوي چاوديدونکي توکي په سملاسي ډول ودروئ.
- د ملکي وګړو د ميشت سيمو څخه او هم د ملکي وګړو په ميشت ځايونو باندې د هوانونو، راکيټونو او لاسي بمونو فير کول ودروئ.
- په ملکيانو او د ملکيانو په ميشت ځايونو د حملو د مخنيوی په اړه د طالبانو د مشرتابه له خوا اعلاميې پلي کړئ او هغه لارښودونه پلي کړئ چې د طالبانو غړو ته امر کوي چې د ملکي تلفاتو مخه ونيسي، او د ملکي کسانو د ساتنې په اړه د طالبانو پاليسي علنی کړئ.

- ډاډ ورکړئ چې ټول لارښودونه او حکمونه د بشر پالنې د نړيوال قانون سره په مطابقت کې دي او هغه کسان مسؤل وګڼئ څوک چې په ملکي کسانو بې تفکيکه بريدونه تر سره کوي، ملکي وګړي وژني او يا يې ټپي کوي، دا يقيني کړئ چې د دولت ضد عناصر ښوونځي، روغتونونه، کلينيکونه او د بشر پالنې د نړيوال قانون له مخې نور خوندي ځايونه د خپلو پوځي موخو لپاره نه کاروي، او د روغتيا پالنې د کارکونکو په وړاندې د ګوزڼ د واکسيناتورانو او د پوليو د واکسين د کمپاينونو په ګډون د ټولو بريدونو او ګواښونو ترسره کول ودروئ، او د هر ډول اعمالو د ترسره کولو چې د وګړو معياري پوهنې او روغتيا پالنې خدمتونو ته د لاسرسي د حقونو مخنيوی کوي، ډډه وکړئ.

- د ښځو او نجونو د ګرځيدو په مشروع حق محدوديت، زده کړو ، روغتيا يې پاملرنې ته لاس رسي او په کار کولو وضع شوي محدوديتونه په سملاسي ډول لرې کړئ ځکه دا په قانون او مذهب کې اساس نه لري او په موازي محکمو کې د سزا د ورکړې فوري مخنيوی وکړئ.

د افغانستان حکومت

- د ملکي وګړو په ميشت سيمو په غير مستقيم ډول فير کيدونکي هاوانونه، راکټونه، لاسي بمونه او نورې وسلې او په ملکي سيمو کې هوايي بريدونه ودروئ. په جګړه کې د نښتو ، د چاوديدونکي وسلو او پوځي الوتکو د کارولو په تړاو روښانه تاکتيکي لارښودونه او د جګړې اصول او نورو پروسيجر (کړنلارې) را منځ ته او پلي کړئ.

- د ملکي تلفاتو د مخنيوي او کمولو ملي پالیسی تصویب او د پلي کولو لپاره يي د عملي کړنلارې بشپړول ، چې په کې څرګند اهداف او اضافي تدبيرونه شامل شي چې موخه يي په جګړه کې د ملکي تلفاتو مخنيوی وي، او د دولت په دننه کې د يوه ځانګړې شوې څانګې را منځ ته کول يقيني شي چې د وسله والې جګړې سره د تړلې ملکي خلکو ته د اوختي زيان د ټولو پېښو څېړنه وکړي.
- د ټولو ناقانونه وسله والو ډلو، ملېشو او ملي پاڅون د خوځښتونو سملاسي بې وسلې کول او منحلول او د افغان امنيتي ځواکونو سره په عملياتو کې د غير رسمي ځواکونو ، ملېشو او وسلواله ډلو د برخه اخستو مخنيوی وشي.
- د دې ډاډ تر لاسه شي چې د افغان امنيتي ځواکونو او دولت پلوه وسله والو ډلو له خوا د بشرپالني د نړيوال قانون د سرغړونو، د نړيوال بشري حقونو د قانون او د بشري حقونو د قانون او د ښځو د حقونو د سرغړونو ټول موارد څېړل کيږي، او د افغان او نړيوالو قوانينو د غوښتني مطابق د مسولو او ګرم پيژندل شوي کسانو عدلي تعقيب او هغوي ته سزا ورکړل شي.
- د ۱۹۸۰ کال د يو شمير دوديزو وسلو د کنوانسيون د پنځم پروتوکول د پلي کولو کړنلاره تصويب کړئ او د اصلاح کونکو تدبيرنو څخه ډاډ ورکړئ چې د جګړې نه د پاتې شويو چاوديدونکو توکو خطر او اغيز را کم کړي او د دې لپاره ملي ظرفيت لا پياوړی کړئ . د عملياتو وروسته د ککړو سيمو د تطهير د عملي کړنلارې د پلي کولو او لازمي ګامونو د اخستلو لپاره دې منابع ځانګړي شي.
- د دې څخه ډاډ تر لاسه کړئ چې د نړيوال بشر پالنې قانون او نړيوال بشري قانون د سرغړونو قربانيانو ته د جبران لپاره په موثر ډول عدالت ته د لارس رسي، د غرامت ورکولو ، د خسارې جبران،بيا رغونې او د داسي پيښو د تکرار مخنيوی تضمين شي او د سرغړونو او غرامت ورکولو د ميکانيزم په اړه معلوماتو ته لاس رسی د جنس او توکمي تبعيض پرته يقيني شي.
- په دوامدار ډول د افغان ملی امنيتی ځواکونو ظرفيت لوړولو ته لومړيتوب ورکړئ چې په اغيزمن ډول د چاويدونکو توکو ضد مبارزې قومانده او کنترول وکړای شي چې په دې کې د چاوديدونکو توکو لمنځه وړل او د دې استحصال هم شامل دی [۳۷] . د ځای په ځای شويو چاوديدونکو توکو سره د مبارزې د ملي ستراتيژی د بشپړ تطبيق لپاره ټولې اړينې سرچينې اختصاص کړئ.
- صحي پرسونل او صحي وسايط د ناپيلو مرکزونو او غړو په حيث طبي مراکزو ته احترام يقيني کړئ، او د دې ډاډ ورکړئ چې د افغانستان ټول وګړي معياري پوهنې او د روغتيا پالنې خدمتونو ته لاسرسي لري.

نړيوال نظامي ځواکونوته

- د وسلوالو نښتو د ترسره کولو په وخت کې د ملکي تلفاتو د مخنيوي او کمولو په هکله د ملي پاليسي د تطبيق په برخه کې د افغانستان د حکومت ملاتړ وکړئ، او د مناسبې عملي کړنلارې په جوړولو کې ورسره مرسته وکړئ چې د جګړې په وخت د ملکي وګړو د تلفاتو د مخنيوي لپاره څرګند اهداف ولري .

- د افغان امنيتي ځواکونو په روزلو او د سرچينو په چمتو والي کې د ۲۰۱۷ کال نه وروسته په پاليسي او عملياتي کچو کې مرستو ته ادامه ورکړئ ، دا چارې بايد تاکتيکي کچو ته هم وغزولې شي او په ځانګړي توګه، په غير مستقيم ډول د وسلو د فير کولو او پوځي الوتکو د کارولو په حواله د ملکي تلفاتو د را کمولو تدابير ، روزنې او مناسب پرتوکول اړتيا ته پاملرنه وشي چې له امله يي د نړيوال بشر دوستانه قانون په مطابقت کې خپل مکلفيت سرته رسول ډاډه شي.

---

۳۷ د ځای پر ځای شويو چاوديدونکو توکو استحصال هغه پروسې ته ويل کيږي چې په هغه کی د ځای پر ځای شويو چاوديدونکو توکو د پيښې د ځای مشخص کول ، د معلوماتو راټولول ، پروسيس او عمل وړ معلومات ترلاسه شي ترڅو په ترڅ کی د ځای پر ځای شويو چاوديدونکو توکو ضد پروسيجر او لاری چارې تقويه شي او په دې لړ کی د حکومت ضد وسلوالو سرچينې راکمې شي او عدلي تعقيب کې مرسته وکړي. په دې کې د متخصص او صلاحيت لرونکو مرکزونو په واسطه د چاوديدونکو توکو په خپله اصلي بڼه کې د ساتلو ، مشخص کولو او د تخنيکی ، عدلی طب او بايومتريک معايناتو او تحليل شامل دي. د چاوديدونکو توکو استحصال د ماين ضد دوامداره او مؤثرې مبارزې لپاره يوه مهمه برخه ده.

- د افغان ملي امنيتي ځواکونو د ملاتړ دوام ځو قومانده او کنترول په لاس کي ونيسي او د ۲۰۱۷ کال وروسته د ځای پر ځای شويو چاويدونکو توکو په ضد د مبارزي عمليات ، د دې په له منځه وړلو او استحصال کي مرسته وکړئ.

- د هغو عملياتو په هکله په کومو کي چي د استخباراتي ځواکونو په شمول نړيوال نظامي ځواکونه، ښکيل وي ، د ملکي تلفاتو د ادعاوو په صورت کي د عملياتو وروسته په روښانه ډول بيا کتني او څيړني وشي، په ځانګړې ډول د هوايي بريدونو او د بي پيلوټه الوتکي د عملياتو په شمول، د تلاشي ګانو په حواله دي د عملياتو د ترسره کولو او حساب ورکوني څخه ډاډ حاصل کړئ چي عمليات د بشر پالني د نړيوال قانون او نړيوالو بشري حقونو د قانون سره په مطابقت کي تر سره کيږي او د پيښي قربانيانو او ژوندي پاتي شويو کسانوته د خساري جبرانول اطميناني کړئ.

په سيمه ييز ډول د ملکي وګړو مرګ او ژوبله
جنوري - دسمبر : ۲۰۰۹-۲۰۱۶

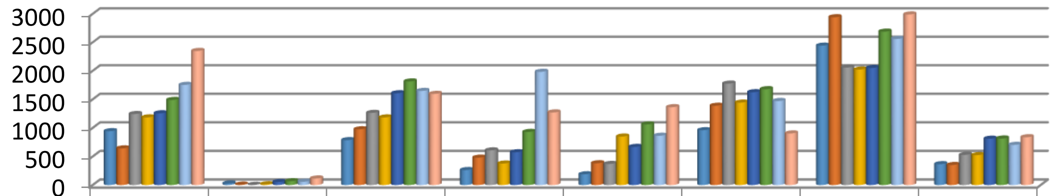

	مرکزي سيمه	مرکزي لوړه سيمه	ختيځ	شمال ختيځ	شمال	جنوب ختيځ	جنوب	لوديځ
2009	942	27	785	262	188	959	2441	365
2010	641	8	975	479	381	1387	2940	351
2011	1242	3	1262	606	369	1775	2057	528
2012	1183	14	1183	376	848	1442	2021	523
2013	1255	53	1606	573	667	1624	2050	810
2014	1488	67	1813	929	1060	1677	2687	814
2015	1753	58	1647	1982	862	1470	2559	703
2016	2348	115	1595	1270	1362	903	2989	836